

ASPECTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND DREPTUL LA IMAGINE SI DREPTUL LA VIATA PRIVATA

Consilier juridic Doru BRATICEVICI

Diferențele notabile care există între legislațiile statelor lumii în materia dreptului la viață privată și la imagine¹ se datorează atât factorilor juridici, cât și celor sociologici. Astfel stând lucrurile, e dificil a găsi un numitor comun, în ciuda caracterului lor mai mult sau mai puțin strict în acest domeniu. Dar, în Europa, cu excepția Belgiei² și a Germaniei, care au o legislație oarecum contradictorie în acest domeniu, majoritatea țărilor, în special Italia³ și Spania⁴ sunt tolerante cu presa și așa-numiții „paparazzi”⁵.

În ceea ce privește Anglia, deși nu are o lege specială, dreptul pozitiv în materie este relativ complex, iar peste ocean, în Statele Unite, dreptul american se apropie tot mai mult de pragmatism, impunându-se ca un model.

Atingerile aduse intimității persoanei se pot înfățișa nu numai ca violări ale secretului corespondenței, a comunicărilor, a convorbirilor (fapte la care se limitează reglementarea penală română), dar și ca imixțiuni abuzive de la distanță în viața intimă a persoanei, prin captarea de la distanță de imagini, sunete legate de viața personală a celui vizat, prin înregistrarea de la distanță a convorbirilor purtate, prin obținerea de fotografii din locurile private, care ar putea dezvălui manifestări intime ale persoanei. Pentru că asemenea imixțiuni insidioase în intimitatea persoanei sunt considerate deosebit de grave, majoritatea statelor amintite ocrotesc viața privată a persoanei și sub aceste aspecte.

Dreptul francez

Legea penală franceză incriminează ca atingeri aduse intimității vieții private a persoanei faptele de captare, înregistrare sau transmitere, fără consimțământul persoanei, a cuvintelor pronunțate cu titlu privat sau confidențial, precum și repetarea, fixarea, înregistrarea, transmiterea, fără consimțământ, a imaginii unei persoane care se află într-un loc privat. De asemenea, este condamnată fapta unei persoane de a se introduce sau a se menține în domiciliul altuia cu ajutorul unor manopere, a amenințării sau pe căi de fapt, ori prin constrângere, cu excepția cazurilor expres permise de lege.

Dreptul german

Primele două articole din Constituția germană recunosc și garantează drepturile „personalității”, a căror punere în practică a cunoscut numeroase analogii cu dreptul francez.

Exercițiul acestor drepturi care generează răspunderea civilă nu ar trebui să limiteze libertatea presei garantată și ea de Constituție. Un eventual litigiu aruncă în joc drepturile personalității, însă, justiția întotdeauna le pune în balanță cu principiul libertății informației.

În general, jurisprudența germană distinge între: persoanele care prin firea lucrurilor sunt „total publice”, a căror viață și imagine aparțin istoriei contemporane, cum ar fi membri caselor

¹ Gaines, J., *Contested culture: the image, the voice and the law*, BFI publ., 1992; S. Murumba – *Commercial exploitation of Personality*, Law Book Co., Melbourne, 1986.

² Rigaux, F., *La protection de la vie privée et les autres biens de la personnalité*, Bruylant, Bruxelles, 1990; M. Isgour, B. Vingotte - *Le droit à l'image*, Editura Larcier, 1998.

³ Alpa, G., *Rapportitalien*, în *Les Nouveaux moyens de reproduction*, t. XXXVII des Travaux de 'Asociation Henry Capitant, Economica, 1988.

⁴ Azzurmendi, A., *El derecho a la propia imagen: su identidad y aproximacion al derecho a la informacion*, Editura Civitas, Madrid, 1997.

⁵ Bertrand, Andre, *Droit à la vie privée et droit à l'image*, Dalloz, 2001.

regale, spre exemplu; persoane devenite publice accidental, ocazional care, pentru o perioadă de timp suscită interesul publicului, cum ar fi un artist celebru sau un criminal în timpul judecării procesului său, dar care apoi vor reveni la condiția de persoană particulară; și persoanele particulare, private propriu-zise (necunoscute unui cerc mai larg de oameni).

Pornind de la această clasificare, jurisprudența germană distinge trei nivele ale vieții private: sfera individuală incluzând activitățile persoanei și relațiile sale sociale, care nu beneficiază de protecție în cazul persoanelor din prima și a doua categorie; sfera privată care înglobează familia și credința religioasă, aceasta impunându-se a fi protejată chiar și în ceea ce privește prima categorie de persoane publice și sfera intimă, corespunzătoare conceptului francez „*intimité de la vie privée*”⁶ și care beneficiază de protecție absolută.

În acest sens, regăsim în §201 a Codului penal german incriminată fapta de încălcare a caracterului confidențial al cuvintelor prin înregistrarea unor cuvinte rostite într-un cadru intim, iar la §202 fapta de violare a secretului corespondenței.

Dreptul italian

Conceptul de intimitate a fost introdus în legislația italiană în 1974, fiind interpretat de către teoreticieni precum Mantovani, Bricola, Palazzo ca ocrotind interesul individului de a cuprinde în sfera vieții sale private acele manifestări care nu ar dori să ajungă la cunoștința altor persoane sau interesul individului de a păstra exclusiv pentru el informațiile asupra propriilor acțiuni. Alți autori, ca Patroni, spre exemplu consideră că intimitatea nu poate fi considerată o valoare juridică propriu-zisă, ci doar viața privată care înglobează în ea și noțiunea de intimitate.

Art. 615 bis din Codul penal italian incriminează fapta aceluia care, prin instrumente de captare vizuală sau sonoră își procură ilicit informații sau imagini ținând de viața privată care se desfășoară în domiciliul unei persoane sau în alte locuri ce țin de acesta, contra voinței exprese ori tacite a aceluia care are dreptul de a interzice aceasta, iar prin art. 616 sunt condamnate faptele de violare a secretelor.

Dreptul englez

În nenumărate rânduri, tribunalele britanice au afirmat de o manieră peremptorie că deși „*este bine cunoscut că dreptul englez ignoră conceptul dreptului la viață privată*”, nu trebuie să tragem concluzia pripită a existenței unui vid juridic în materie. Acțiuni precum cea în defăimare sau cea privind violarea secretului⁷ (*breach of confidence*) sunt utilizate curent pentru a sancționa atingerile grave aduse vieții private sau dreptului la imagine.

În jurisprudența britanică s-a impus ideea că hotărâtor în calificarea ca intimă a unei convorbiri este *locul* unde se desfășoară aceasta¹⁴, folosind conceptele de încălcare abuzivă a dreptului unei persoane și de prejudiciu pentru a proteja intimitatea convorbirilor; asta spre deosebire de legislațiile franceză, americană sau canadiană care pun se bazează în protecția intimității pe *natura* comunicării, ocrotind convorbirile orale sau efectuate prin mijloace de telecomunicații în orice loc, dacă autorul se așteaptă ca respectiva convorbire să nu fie interceptată de o altă persoană decât aceea căreia îi era destinată. Până la urmă va fi la latitudinea instanței să aprecieze de la caz la caz caracterul intim al convorbirii sau comunicării ținând cont de condițiile de viață ale fiecărei persoane.

Dreptul american

În 1890, Samuel Warren și Louis Brandeis în articolul lor intitulat „Dreptul la intimitate”, publicat în Harvard Law Review pledau pentru sancționarea atentatelor la viața privată (invasion of privacy) și pentru recunoașterea unanimă a „dreptului de a fi lăsat în pace” (*the right to be left alone*), articol care a continuat să suscite interesul specialiștilor, generând noi comentarii și analize teoretice, pentru că, din punct de vedere practic, au trebuit să treacă mai mult de 15 ani pentru ca aceste idei să fie preluate de jurisprudență.

⁶ Art. 226-1 Codul penal francez, formularea subliniind faptul că viața intimă este o parte a vieții private.

⁷ Vuillieme, E., *La protection de la vie privée en Grande-retagne*, Legipresse, 1996, 132, II.

În 1960, William Prosser, decanul Facultății de Drept din Berkeley sistematiza conceptul⁸, distingând între 4 elemente componente: amestecul în afacerile private ale unei persoane, divulgarea publică a unor fapte relative la viața privată a unei persoane, fapta de a crea unei persoane o imagine publică diferită de cea reală, folosirea pe nedrept a elementelor de identificare ale unei persoane.

În special după afacerea Watergate, legislația penală americană s-a îmbogățit cu un impresionant număr de legi menite să ocrotească așa-numitul "*right to be left alone*" prin incriminarea faptelor care aduc atingere, în același timp, intimității persoanei: pătrunderea ilicită în locuri private cu intenția de a asculta sau supraveghea o persoană, instalarea în locuri private de dispozitive de ascultare, sau fotografiere ori instalarea în afara locurilor private de dispozitive pentru ascultarea la distanță a convorbirilor.

„*The right to privacy*” are la bază o bogată jurisprudență⁹ pe care nu o putem prezenta aici datorită lipsei de spațiu, dar consider că este interesant să subliniez faptul că întotdeauna s-a invocat libertatea presei și dreptul la informare, care în caz de conflict sunt protejate de magistrați în detrimentul dreptului la viață privată sau la imagine.

În aceeași ordine de idei, amintim faptul că în ultima perioadă s-au manifestat tendințe contrarii în materie, spre exemplu, trei proiecte de legi „*antipaparazzi*” fiind supuse Senatului Californian, neconcretizându-se nici una. De asemenea, numeroase publicații de specialitate pledează pro și contra, de multe ori exprimându-se opinia că informarea publicului trebuie să primeze în detrimentul dreptului la o viață privată în anumite situații particulare¹⁰.

În **România**, odată cu schimbarea regimului politic, libertatea presei a devenit un atribut trâmbițat al democrației, ziarisții fiind descătușați de cenzură. Eliberați de orice constrângere, evaluând adesea subiectiv rolul presei și dimensiunile reale ale libertății acesteia, gazetarii mai mult sau mai puțin pregătiți au declanșat o activitate intensă; au văzut lumina tiparului numeroase publicații, s-a scris, s-a comentat, s-au strâns și publicat informații despre fapte și oameni, însă libertatea este o ispită care îi face pe mulți să depășească limitele exercițiului corect al acesteia. Libertatea înțeasă ca dreptul de a scrie orice despre oricine poate duce până la abordarea de subiecte imorale, la publicarea unor materiale în care unele persoane sunt împrășcate cu noroi, într-un mod lipsit de scrupule.

Din dorința de a impune anumite limite libertății presei atât de prost înțeleasă la noi, a fost inițiat un proiect de lege a presei, atât de comentat în ultima vreme, majoritatea profesioniștilor din mass-media exprimându-și temerea că o eventuală lege ar putea restrânge foarte mult libertatea presei și, implicit, ar fi afectat dreptul la liberă informare și libera circulație a informației.

Părerea noastră este că totuși se impune o reglementare în domeniu, datorită faptului că presa în ultima vreme și-a arogat o serie de atribuții mult peste cele permise. Spre exemplu, dacă în statele occidentale presei i se interzice să intervină într-o arestare, la noi presa instigă la realizarea arestării, nu doar trage un semnal de alarmă pentru sesizarea autorităților, devine recalcitrantă, incriminatoare.

În legislația noastră există deja o serie de mijloace de protecție a vieții private și a dreptului la propria imagine - mijloace de drept constituțional, administrativ, penal, procesual penal, civil - însă, considerate, pe bună dreptate, insuficiente.

Art. 30 din Constituția României reglementează libertatea de exprimare ca unul din drepturile fundamentale ale cetățeanului și enumera atributele esențiale ale acesteia, însă legiuitorul constituant impune și anumite limite exercițiului acestei libertăți care "nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine". De asemenea, art.31 consacră dreptul persoanei la orice informație de interes public (alin. i) și obligă mijloacele de informare în masă să asigure informarea corectă a opiniei publice (alin. 4).

⁸ Prosser, W., *Privacy*, 48, Cal. L. Rev. 1960; R. Bezanson- *The Right to Privacy, revisited: privacy, news and social change (1890-1990)*, 80, Cal. L.Rev. 1992.

⁹ Hassman, J. D., *Annotation: Taking unauthorized photographs as invasion of privacy*, 86 ALR3d 374; Schiffres - *Armatation: Invasion of privacy hy use of plaintiffs name or likeness for non achertising purpose*, 30 ALR3d, 203.

¹⁰ Etzioni, A., *The limits of privacy*, Basic Books, 1999.

Codul penal și codul de procedură penală printr-o serie de incriminări, de asemenea, garantează respectarea dreptului persoanei la o viață privată, la securitatea corespondenței sau comunicărilor ori convorbirilor, la intimitatea dusă până la extrem sub forma dreptului la singurătate.

Cât privește dreptul la singurătate, în afara mijloacelor morale sau contravenționale de ocrotire, există două reglementări penale care ocrotesc persoana împotriva actelor de tulburare a folosinței locuinței sau a faptelor de violare a domiciliului, însă, s-ar impune lărgirea acestui cadru și cu privire la faptele de observare de la distanță și de captare de sunete, imagini ale persoanei în singurătate, fără consimțământul acesteia.

Noua lege își propune a defini noțiunile de viață privată, viață publică, persoană publică, informații de interes public, prin delimitarea acestora urmărindu-se o cât mai bună apărare și exercitare a dreptului la viață privată, dar și exercitarea dreptului la liberă exprimare și a libertății presei, un loc aparte în cadrul acestei reglementări juridice urmând să revină aspectelor penale și normelor deontologice aplicabile presei.

Bibliografie:

1. Alpa, G., *Rapportitalien*, în *Les Nouveaux moyens de reproduction*, t. XXXVII des Travaux de l'Association Henry Capitant, Economica, 1988;
2. Azzurmendi, A., *El derecho a la propia imagen: su identidad y aproximacion al derecho a la informacion*, Editura Civitas. Madrid, 1997;
3. Bertrand, Andre, *Droit à la vie privée et droit à l'image*, Dalloz, 2001;
4. Etzioni, A., *The limits of privacy*, Basic Books, 1999;
5. Gaines, J., *Contested culture: the image, the voice and the law*, BFI publ., 1992; S. Murumba – *Commercial exploitation of Personality*, Law Book Co., Melbourne. 1986;
6. Rigaux, F., *La protection de la vie privée et les autres biens de la personnalité*, Bruylant, Bruxelles, 1990; M. Isgour, B. Vingotte -*Le droit à l'image*, Editura Larcier, 1998.